

**Приказ поступања образовно-васпитних
установа у случајевима насиља над
девојчицама и породичног насиља**

Образовно-васпитни систем има веома важну и посебну улогу у сваком друштву. Оваква позиција му је одређена са неколико параметара, а неки од њих су:

- обухвата сву, односно већину деце из једне генерације (ово посебно важи за припремну предшколску годину и основну школу);
- с обзиром на обавезност, у систем је у исто време укључена већина припадника од минимално девет генерација;
- деца, односно ученици проводе заједно на једном месту на организован начин велики део свог дана (од 4 до 8 сати) градећи тако специфичне међусобне односе засноване на одређеним системима вредности;
- образовно-васпитна функција система је од посебног значаја јер квалитет школовања у великој мери одређује будућност друштва;
- запослени у систему раде са посебно осетљивом популацијом коју чине деца и млади.

У складу са наведеним, улога образовно-васпитног система је првенствено превенција насиља, злостављања и занемаривања. Она укључује мере и активности у којима се у установи ствара сигурно и подстицајно окружење, негује атмосфера сарадње, уважавања и конструктивне комуникације чиме се, између осталог, подржавају принципи родне равноправности, подиже ниво свести и осетљивости на насиље, укључујући и на родно засновано насиље и насиље у породици, и развијају знања и вештине и ставови потребни за конструктивно реаговање на насиље међу девојчицама, дечацима, њиховим родитељима и свим запосленима.

У ситуацијама насиља над децом образовно-васпитни систем једнако поступа и према девојчицама и према дечацима, уважавајући, сходно околностима, родне специфичности. Специфично, ситуације насиља на које се ова информација односи укључују вршњачко насиље над девојчицама, посебно сексуално и родно засновано насиље, које укључује и насиље у партнерским односима вршњака, затим насиље запослених и других одраслих над девојчицама, односно насиље које проживљавају деца као сведоци насиља у породици.

И превентивно и интервентно деловање образовно-васпитног система у заштити девојчица и жена од насиља регулисано је низом докумената који регулишу деловање образовно-васпитног система у заштити деце и ученика од насиља, злостављања и занемаривања који су донети у периоду од 2007. до 2011. године. Значајни делови ових докумената приказани су у наставку ове информације.

Република Србија се ратификацијом Конвенције о правима детета Уједињених нација обавезала да обезбеди остваривање свих права детета, а нарочито, на заштиту од свих облика насиља, злостављања и занемаривања, потпуну информисаност, на правично поступање и заштиту приватности, као и да детету које је било изложено насиљу обезбеди подршку за физички и психички опоравак и његову социјалну реинтеграцију.

Пратећи обухватно и доследно основне принципе Конвенције, образовно-васпитни систем се Законом о основама система образовања и васпитања („Службени гласник РС“, бр. 72/09 и 52/11) декларисао за принципе:

- образовања и васпитања у демократски уређеној и социјално одговорној установи у којој се негују толеранција, отвореност, сарадња, свест о културној и цивилизацијској повезаности у свету, посвећеност основним моралним вредностима, вредностима правде, истине, солидарности, слободе, поштења и одговорности и у којој је осигурано пуно поштовање права детета, ученика и одраслог;
- ефикасне сарадње са породицом укључивањем родитеља, односно старатеља ради успешног остваривања постављених циљева образовања и васпитања.

Законом о основама система образовања и васпитања су, између осталих, утврђени и развојни циљеви образовања и васпитања сваког детета и ученика:

- пун интелектуални, емоционални, социјални, морални и физички развој, у складу са његовим узрастом, развојним потребама и интересовањима;
- оспособљавање за решавање проблема, повезивање и примену знања и вештина у даљем образовању, професионалном раду и свакодневном животу;
- развој свести о себи, самоиницијативе, способности самовредновања и изражавања свог мишљења;
- развој и поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрасне равноправности, толеранције и уважавање различитости.

На основу Закона о основама система образовања и васпитања ученици имају право на:

- заштиту од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања;
- благовремену и потпуну информацију о питањима од значаја за његово школовање;

- информације о правима и обавезама;
- остваривање свих права детета и ученика;
- права на заштиту и на правично поступање школе према ученику и када повреди обавезу утврђену законом.

Законом о основама система образовања и васпитања је уређено поступање установе када насиље, злостављање и занемаривање чини запослени – покреће се и води дисциплински поступак. Када се у поступку утврди одговорност запосленог, изриче се мера престанка радног односа, с тим да се наставнику, васпитачу и стручном сараднику одузима и лиценца.

Законом је такође прописано да се покреће прекршајни, односно кривични поступак против родитеља или одраслог (треће лице) који чини насиље и злостављање над запосленим или када насиље и злостављање чини његово малолетно дете.

Законом је прописано да се поступање у заштити деце или ученика од насиља, злостављања и занемаривања дефинише посебним подзаконским актом.

На основу Закона о основама система образовања и васпитања Општег и Посебног протокола донет је и Правилник о протоколу поступања у одговору на насиље, злостављање и занемаривање („Службени гласник РС“, број 30/10).

Овај Правилник је обавезујући за поступање свих запослених у установама образовно – васпитног система.

У примени Правилника о протоколу установа је дужна да обезбеди услове за сигурно и подстицајно одрастање и развој детета и ученика (девојчица и дечака), заштиту од свих облика насиља, злостављања и занемаривања и социјалну реинтеграцију детета и ученика које је извршило, односно било изложено насиљу, злостављању или занемаривању. Свака установа обавезна је да формира Тим за заштиту од насиља, злостављања и занемаривања, да донесе програм заштите и да документује анализира и извештава о случајевима насиља над децом и запосленима у својој установи..

Забрана насиља, злостављања и занемаривања у установи односи се на сваког – децу, ученике, запослене, родитеље, али и на трећа лица, тако да је образовна установа сигурно место за боравак све деце и ученика и за рад запослених.

Правилником о протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање све деце (девојчица и дечака), односно ученика прописане су превентивне и интврентне активности:

садржаји и начини спровођења, процена ризика, начини заштите од насиља, злостављања и занемаривања, праћење ефеката предузетих мера и активности.

Образовна установа је дужна да:

- поступак води ефикасно и економично;
- обезбеди заштиту и поверљивост података до којих дође пре и у току поступка;
- да ученика не излаже поновном и непотребном давању изјава.

Правилником о протоколу прописује се обавезност поступања образовне установе увек када постоји сумња или сазнање да дете или ученик трпи насиље, злостављање и занемаривање, без обзира ко га врши, где се оно догодило, догађа или се припрема:

- у ситуацијама насиља и злостављања када су актери деца, односно ученици поступање установе зависи од облика (физичко, психичко, сексуално, социјално, злоупотребом дигиталних технологија), интензитета и учесталости насиља односно нивоа насиља дефинисаних правилником (први, други и трећи ниво насиља) и може се решавати на нивоу одељења (за први ниво), установе (за други ниво) и уз укључивање других система, првенствено система социјалне заштите и полиције (за трећи ниво насиља).
- ако постоји сумња или сазнање за насиље, злостављање и занемаривање детета и ученика у породици, директор образовне установе има дужност да обавести центар за социјални рад и полицију, који обавештавају родитеља, у складу са законом;
- уколико постоји сумња да је починилац насиља, злостављања и занемаривања треће одрасло лице (укључујући пунолетног ученика) према детету и ученику, директор је обавезан да истовремено обавести родитеља детета које је изложено насиљу, злостављању и занемаривању, надлежни центар за социјални рад и полицију.

Оваквим приступом систем јасно даје једнаку прилику и могућност и девојчицама да буду заштићене од било каквог облика насиља, злостављања и занемаривања, било да га трпе од стране вршњака или одраслих или су сведоци насиља у породици, па самим тим и жртве.

Мере и активности предузимају се за све нивое насиља и злостављања. Оперативни план заштите (у даљем тексту: план заштите) сачињава се за сву децу и ученике – учеснике насиља и злостављања (оне које трпе,

који чине и који су сведоци насиља и злостављања). Мере и активности треба да буду предузете уз учешће детета и ученика и да буду у складу са његовим развојним могућностима. План заштите укључује и информације о мерама и активностима које установа предузима самостално, у сарадњи са другим надлежним организацијама и службама и када друге надлежне организације и службе спроводе активности самостално.

Када је реч о детету које трпи насиље трећег нивоа, насиље одраслих или је сведок насиља у породици, осим информисања и укључивања центра за социјални рад/полиције, запослени (васпитач, наставник, стручни сарадник) треба да у оквиру плана заштите предузме све неопходне активности потребне за обезбеђивање услова за емоционални и социјални опоравак у оквиру вршњачке групе/ одељења, покажу разумевање и дају прилику да дете/ученик искаже своје капацитете и могућности с обзиром на животне околности у којима се дете нашло.

Да би се обезбедила што боља примена донетог закона и правилника и омогућила безбедна и подстицајна средина за развој деце и ученика, организују се и спроводе обуке запослених, реализују се програми („Школа без насиља“, „Буди мушко“, превенција сексуалног насиља, медијација и други); отворен је СОС телефон за пријаву насиља у школама (080-200-201); формирају се и обучавају тимови за кризне интервенције; спроводе се истраживања (о учесталости насиља и безбедности школског окружења, о дигиталном, родно заснованом насиљу); активно се учествује у повезивању свих система и оснаживању образовног система за препознавање насиља у породици, граде нова партнерства са цивилним сектором, институцијама, медијима итд.

У циљу ефикасне и ефективне координације, покретања, организације, праћења, и реализације ових и других активности у области заштите деце и ученика од насиља у образовно-васпитном систему Министарство просвете, науке и технолошког развоја формирало је Јединицу за превенцију насиља, почев од фебруара 2012. године уз подршку УНИЦЕФ-а.

Рад Јединице подржавају кроз сарадњу и друга министарства, владине, невладине и међународне организације, што је од изузетног значаја за ефикаснију заштиту деце/ ученика и девојчица и дечака.

